

super eas conscriptis, moriturque Coloniae ex apoplexi¹ 34 aetatis anno. Sunt tamen, qui asserunt, eum vixisse 45, alii vero 63 annos. Ejus philosophia partim congruit cum philosophia D. Thomae, differt tamen in quibusdam placitis, quorum haec sunt praecipua:

1.º Praeter distinctionem realem et rationis, admittere oportet distinctionem aliam, nempe, *formalem actualem ex natura rei*, quae media veluti existit inter distinctionem realem et rationis; quae proinde actu in entibus invenitur ante operationem intellectus.

2.º Hoc distinctionis genus locum habet inter essentiam et existentiam in rebus creatis, sicut etiam inter attributa divina.

3.º Dum dicitur, Causam Primam cum secunda concurrere ad agendum, non est intelligendum, quod physicam aliquam qualitatem eidem imprimit, sed solum quod operatur et agit cum subordinatione ad Agens Primum.

4.º Ex virtute divina potest idem corpus existere circumscriptive in pluribus locis.

5.º In homine, praeter animam rationalem, quae hominem substantialiter informat, admittenda est alia forma substantialis, qua corpus in ratione corporis constituitur: unde in homine duplex datur forma substantialis.

6.º Materia Prima propriam habet existentiam, nec proinde existit per existentiam formae substantialis, cui unitur.

¹ Historici quidam narrant, Scotum ex errore vivum tumulatum fuisse; ast Wading cum aliis historicis praefatam narrationem tamquam falsam rejiciunt. "Il mourut, ait Rousselot, environ un an après son arrivée à Cologne, d'une attaque d'apoplexie, et il fut enterré dans le convent des Frères Mineurs. Mais bientôt d'étranges bruits circulèrent dans le monde; il se disait que Duns Scot, regardé comme mort, avait été enterré vivant; on ajoutait que le malheureux fut trouvé sur les degrés de son sepulchre, où il s'était trainé et où il avait dévoré ses mains: *aperto sepulchro, in gradibus mausolei, devoratis manibus repertum fuisse.*, *Philosoph. du moyen-âge*, t. III, pag. 6.

7.º Animae non solum imperfectorum animalium, sed perfectorum etiam, extensione et divisibilitate donantur.

8.º Principium individuationis rerum consistit in entitate aliqua, quae aliquid reale includit distinctum formaliter ab ipsa natura individuata.

A D. Thoma recedit quoque, tum quoad naturam et originem moralitatis, quam repetere videtur ex libera Dei voluntate, dum scribit: «Sicut Deus potest aliter agere, ita potest etiam legem statuere rectam, quia, si statueretur a Deo, recta esset;» tum quoad immutabilitatem et dispensationem legis naturalis; tum denique quoad possibilitatem demonstrationis immortalitatis animae rationalis, de qua haec habet Scotus: «Non potest demonstrari, quod sit immortalis.»

§ V

Philosophia Rogerii Baconis et Lullii.

Rogerus Baco natus dicitur in Anglia circa annum Christi 1214. Postquam philosophiae ac theologiae operam navavit Oxonii et Parisiis, in patriam reversus amplectitur ordinem S. Francisci, quem plurimum illustravit, tum ob eximiam eruditionem ac peritiam in linguis orientalibus, tum propter summam peritiam in astronomia ac aliis scientiis physicis et naturalibus. Characteres doctrinae et laborum ipsius, quibus philosophiae et scientiarum naturalium progressum promovit, hisce continentur:

1.º Grammaticam, ac linguas veteres ac scientificas, plurimum oportet colere ad scientias omnes discendas atque perficiendas.

2.º Priorum sapientium scientiam et labore revereri oportet, ad simul curandum eos augere et perficere; homines enim «quanto juniores, tanto perspicaciores; quia juniores, utpote posteriores successione temporum, ingrediuntur labores priorum»¹.

¹ *Opus majus*, pag. 9.

3.º Proinde, «examinare debemus distinctissime sententias majorum, ut addamus, quæ eis defuerunt, et corrigamus, quæ errata sunt, cum omni tamen modestia et excusatione.»

4.º Scientiæ veluti præcipua radix est experientia, sine qua vix cognitio certa et scientifica obtineri potest, adeo ut ratiocinia, ipsæque demonstrationes mathematicæ, plenam ac scientificam certitudinem non assequantur, nisi experientia eadem comitetur.

Ex his colligitur, quod, quamvis Baco philosophiam proprie dictam non coluerit, ejus tamen progressum non parum juvit et promovit, prudentissimis præceptis, quæ ipsemet quoque ad praxim reduxit, ut videre licet in cit. *Opus majus*, in quo observationes et experimenta multiplicis generis aut continentur, aut indicantur: atque inter alia affirmat, effici posse, «ut naves maximæ fluviales et maritimæ ferantur, unico homine regente, majori velocitati quam si essent plenæ hominibus navigantibus. Currus etiam possent fieri, ut sine animali moveantur cum impetu inæstimabili.» *Instrumenta* etiam seu machinas ad volandum fieri posse, scribit; aliaque quamplurima memorat, quæ ostendunt, monachum franciscanum extitisse peritissimum in physicis, mathematicis et mechanicis.

Raymundus Lullius in Balearica Majori natus est circa annum 1235, atque post multiplices simulque extraordinarias vitæ vicissitudines et pericula, apud Tenetum in Africa lapidibus obrutus est a Mauris, quibus Christi fidem non semel prædicarat, Alcorani religionem ac doctrinam simul confutando validissimis argumentis et maxima scientia. Controversia extat adhuc inter criticos, circa authenticam quorundam ex ipsius operibus. Quidquid tamen de hoc sit, cum ejus philosophiæ præcipua pars contineatur in *Arte Magna*, quæ Lullii genuinus foetus proculdubio existit, generalia lineamenta ejus philosophiæ ex eadem excipere atque dijudicare oportet, tam quoad methodum, quam quoad doctrinam. Et quidem,

1.º Ejus methodus sita est in dispositione, artificiosa quidem, sed satis arbitraria quæstionum et rerum, quæ investigationi rationis humanæ subesse possunt.

Cujus rei probationem non minus ac specimen exhibent tum prologus, quem *Arti magnæ* Lullius præfixit, tum ejusdem Artis divisio atque argumentorum distributio per litteras alphabeti, quæ hic subjicimus:

«Quoniam multas artes fecimus generales, ipsas volumus clarius explanare per istam, quam vocamus ultimam, quia de cætero non proponimus aliam facere; ipsam quidem ex aliis compilamus, et aliqua nova explicite addimus. Quoniam intellectus humanus est longe magis in opinione quam in scientia constitutus; quia quælibet scientia habet sua principia propria et diversa a principiis aliarum scientiarum, idcirco requirit et appetit intellectus, quod sit una scientia generalis ad omnes scientias, et hoc cum suis principiis generalibus, in quibus principia aliarum scientiarum particularium sint implicita et contenta, sicut particulare in universali. Et ratio hujus est, ut cum ipsis principiis alia principia subalternata sint, et ordinata et etiam regulata; ut intellectus in ipsis scientiis quiescat per verum intelligere, et ab opinionibus erroneis sit remotus ac prolongatus. Per hanc quidem scientiam possunt aliæ scientiæ perfacile acquiri. Principia enim particularia in generalibus hujus artis relucet et apparent; dum tamen principia particularia applicantur principiis hujus artis, sicut pars applicatur suo toti. Principia vero hujus artis sunt hæc: Bonitas, Magnitudo, Æternitas sive Duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria, Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Majoritas, Æqualitas et Minoritas. Et dicuntur generalia, quia omnes bonitates aliarum scientiarum ad unam bonitatem generalem sunt applicabiles. Et idem dico de omnibus magnitudinibus ad unam magnitudinem generalem; et sic de consimilibus aliis suo modo dicendum. Amplius quidem hæc scientia generalis potest nuncupari, quia quæstiones generales habet ad omnes

alias quæstiones, quæcumque sint, applicabiles. Omnes enim in istis implicantur, et sunt hæ, scilicet: Utrum sit; Qui est; De quo est; Quare est; Quantum, Quale est; Quando est; Ubi est; Quomodo est; et Cum quo est. Et sunt decem, ut apparet numeranti. Item, ars ista est generalis ratione mixtionis principiorum et regularum, quam habet, ut inferius patebit. Nam sicut propositio, in communi sumpta, est generalis ad omnes propositiones, sic suo modo ista principia composita, in communi sumpta, sunt generalia ad omnia principia particularia composita. Sed ut dubium removeatur, dico, quod omnia alia principia sunt particularia respectu istorum principiorum hujus artis; sicut bonitas magna, quæ est composita, est communis quidem ad bonitatem Petri, et equi, et sic de aliis.

DE DIVISIONE HUIUS ARTIS.

Dividitur ars ista in 14 partes, scilicet: Alphabetum, Figuras, Deffinitiones, Regulas, Tabulam, Adæquationem tertię figuræ, Multiplicationem quartæ figuræ, Mixtionem, Novem subjecta, Applicationem, Quæstiones, Habituationem, et modum docendi.

PRIMA PARS PRINCIPALIS

DE ALPHABETO.

Alphabetum vero hujus artis est illud:

B significat Bonitatem, Differentiam, Utrum, Deum, Justitiam et Avaritiam.

C significat Magnitudinem, Concordantiam, Quid, Angelum, Prudentiam et Gulam.

D significat Æternitatem sive Durationem, Contrarietatem, De quo, Cælum, Fortitudinem et Luxuriam.

E significat Potestatem, Principium, Quare, Hominem, Temperantiam et Superbiam.

F significat Sapientiam, Medium, Quantum, Imaginationem, Fidem et Acediam.

G significat Voluntatem, Finem, Quale, Sensitivam, Spem et Invidiam.

H significat Virtutem, Majoritatem, Quando, Vegetativam, Charitatem et Iram.

I significat Veritatem, Æqualitatem, Ubi, Elementativam, Patientiam et Mendacium.

K significat Gloriam, Minoritatem, Quomodo et Cum quo, Instructivam, Pietatem et Inconstantiam.

Hoc verum alphabetum corde tenus oportet scire; quod sine eo artista minime poterit uti ista arte sive ipsam praticare. Et est positum hoc alphabetum in hac arte, ut per ipsum significemur principia, et quæstiones hujus artis, et ea, quæ in ipsis continentur, et ad propositum adducatur, de quo quæritur; ut intellectus sit verus, certus, et non dubitativus.»

TABULA AD ARTIS MAGNÆ

PRIMUM CAPUT PERTINENS

1.º Esentia.
2.º Unitas.
3.º Perfectio.

	A.	B.	C.	D.	E.	F.	G.	H.	I.	K.
Predi- cata.	Absoluta.	Bonitas	Magni- tudo.	Æterni- tas seu duratio.	Potestas	Sapien- tia.	Volun- tas.	Virtus.	Veritas.	Gloria.
	T. Relata seu res- pectus.	Diffe- rentia.	Concor- dantia.	Contra- rietas.	Princi- pium.	Medium	Finis.	Majori- tas.	Æquali- tas.	Minori- tas.
	Q. Questiones,	Utrum?	Quid?	De quo?	Quare?	Quan- tum?	Quale?	Quando?	Ubi?	Quomo- do? Cum quo?
	S. Subjecta.	Deus.	Angelus.	Cœlum.	Homo.	Imagi- natio.	Sensiti- va.	Vegeta- tiva.	Elemen- tativa.	Instru- menta- tiva.
	V. Virtutes.	Justitia.	Pruden- tia.	Fortitu- do.	Tempe- rantia.	Fides.	Spes.	Charitas	Patien- tia.	Pietas.
V. Vitia.	Avaritia	Gula.	Luxuria.	Super- bia.	Acedia.	Invidia.	Ira.	Menda- cium.	Incons- tantia.	

Alpha-
betum seu
principia
hujus ar-
tis sunt
aut

2.º Ejus doctrina philosophica hisce summatim conti-
netur:

a) Deus, utpote Summa Bonitas, necessario existere dignoscitur ex existentia ipsa bonitatum inferiorum, quæ minime existere possent, nisi aliqua prius existeret Bonitas Summa.

b) Sicut porro Deus mundum præcedit et superat quoad attributa, bonitatem, potestatem, etc., ita mundum præcedit et superat ex parte æternitatis, ac proinde repugnat, mundum esse æternum.

c) Hominis anima per creationem, et non per generatio-
nem producitur; quandoquidem, quod generationi est obno-
xium, necessario senescit et corrumpitur, quæ minime in
rationali anima observantur. Corpus hominis constituitur ex
quatuor elementis; ejusdem vero anima ex vegetativa, ex
sensitiva, ex imaginativa. Ex quo conjicere licet, Lullium
admittere in homine alias vel saltem aliam animam præter
rationalem.

d) Primum et præcipuum objectum ab intellectu cogni-
tum est ens seu esse communissimum, cujus cætera omnia
objecta sunt veluti partes et applicationes. Nam «esse est
commune cæteris omnibus, et per se notum, et non eget de-
claratione; tamen partes ejus hic declarantur. Unde bonum,
est esse gratia, cujus omnia bona sunt... Magnum, est esse
gratia, cujus omnia sunt magna... Durans, est esse gratia,
cujus omnia habent durationem... Potens, est esse gratia,
cujus omnia sunt potentia... Sapiens, est esse gratia, cujus
omnia sunt scibilia... Volens, est esse gratia, cujus omnia
sunt volentia;» sicque cætera entis attributa prosequitur
Lullius.

Sciendum etiam, Lullium conatum fuisse artem cabali-
sticam in philosophiam christianam introducere; unde non
solum eam usurpat in suis libris, sed etiam eam magni facit
et commendat, hæc, inter alia, scribens: «Dicimus, quod hoc
vocabulum Kabbala, quod scribitur per literam K, nihil
aliud est arabice importans latine quam superabundans sa-

pienia. Est igitur Kabbala habitus animæ rationalis ex recta ratione divinarum rerum cognitivus»¹.

Observatio:

Ex hucusque expositis sequentia licet colligere, circa nostrum Lullium: 1.º Vir profecto extitit magni ingenii, atque de scientiis proculdubio bene meruit, tum laboribus scientificis, tum operibus conscriptis; ast imaginationis æstuantis vi abreptus, erudite atque subtilius potius quam profunde et solide de philosophicis disseruit. 2.º Exinde, ipsa Lullii *Ars Magna*, quæ veluti compendium quoddam ipsius scientiæ habetur, ingenium quidem et originalitatem redolet, sed quæ formas externas potius quam rei substantiam et scientifica argumenta attingit: quapropter non prorsus immerito scripsit Cornelius Agrippa: *hanc artem ad pompam ingenii et doctrinæ ostentationem potius quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe plus habere audaciæ quam efficacix*. 3.º Ast vero, nec quoad ingenium, nec quoad voluntatem, nec quoad doctrinam quidquam commune habet cum sophistis, quibus aliqui eundem accensere non verentur².

¹ Non immerito igitur habet Rousselot: "Raymond Lulle est le premier, parmi les scholastiques du catholicisme, qui ait introduit cette philosophie dans le Moyen-âge; il est devenu, par suite, le chef d'un école de cabalistes, qui a joué un grand rôle après lui; et à ces titres encore, Raymond Lulle a droit à une place honorable parmi les hommes de son temps, qui ont le plus marqué dans la science; toutefois, ces titres ne sont pas les seuls: il a un mérite personnel qu'on ne peut lui refuser sans injustice. C'est assurément une des plus puissantes intelligences de son siècle, son Grand Art en est une preuve. On peut à peine se figurer ce qu'il dut falloir de combinaisons, de recherches et de patience pour coordonner et rendre visible à l'œil un système aussi compliqué, et qui avait pour objet le savoir universel." *Philosophie du Moyen-âge*, t. III, pag. 124.

² Minime idcirco adsentimur præfato Agrippæ, dum in *Commet*, in *Lullii Art. Mag.* hæc scribit: "Invenit Raymundus Lullius recentioribus temporibus artis dialecticæ haud adsimilem

§ VI

Philosophia Durandi et Occami.

Cum duobus hisce philosophis incipit periodus quarta seu degenerationis philosophiæ scholasticæ, tum quia aliqua ex præcipuis dogmatibus philosophicis præcedentium Scholasticorum refellere aggressi sunt; tum maxime quia post eos philosophia ad subtilitates et contentiones vanas declinavit; tum denique quia Occamus præsertim viam sensualismo et scepticismo aperuit. Itaque

Durandus de Santo Portiano, labente sæculo XIII in Gallia natus, ordinem Prædicatorum juvenis adhuc ingreditur, ac, post litteratum studia summa cum laude et profectu peracta, magister Sacri Palatii, atque tandem Episcopus Meldensis creatur, e vivis decedens circa annum 1334. Ejus *Commentaria in Mag. Sent.* dogmata quædam, tum philosophica, tum theologica continent, a D. Thoma et reliquis insignioribus Scholasticis abhorrentia. Horum præcipua, quoad philosophica, hisce continentur:

a) Deus non immediate influit in operationibus creaturarum, sed tantum mediate, eisdem tribuendo et conservando virtutem seu potentias ad agendum: similiter «Deus non est causa actionum liberi arbitrii, nisi quia liberum arbitrium ab ipso et est, et conservatur»¹.

prodigiosam artem, per quam, tamquam alius Gorgias Leontinus (qui primus in conventu litteratorum hominum poscere ausus est, qua de re quisque audire vellet), de quovis subjecto sermone abunde quis valeat disserere, atque invenire quædam artificiosa nominum ac verborum perturbatione, atque in utramque partem de omni (subjecto) sermone curioso hoc plus quam eleganti artificio garrula loquacitatis ostentatione disputare; nec ullum vincendi locum aliis relinquere, et res minutissimas et pusillas in immensum dilatare.,

¹ *Sentent.*, lib. 2.º, dist. 37, q. 1.^a

b) Falsum est, objectum proprium intellectus humani esse universalia; nam «primum cognitum ab intellectu non est universale, sed singulare»¹.

c) Existentia intellectus agentis gratuita est; sicut enim nulla est necessitas admittendi *sensum agentem*, ita nec ponendi intellectum agentem.

d) Similiter, cum absurdum sit dicere, «quod potentia cognoscitiva ducatur in cognitionem alicujus per tale repræsentativum, quod est sibi totaliter incognitum»²; rejiciendæ sunt species vel ideæ, tam sensibiles, quam intelligibiles, quæ pro cognitione objectorum ponuntur³.

Guillelmus Occam, in Anglia natus circa finem sæculi XIII, ordinem S. Francisci amplectitur. Primum Scoti auditor, postea Parisiis publice docens, causam Philippi Gallia regis, ac deinde Ludovici Imperatoris adversus Summum Pontificem tuetur variis libris adversus Sedem Apostolicam conscriptis, ac tandem apud Monachum moritur anno 1347. Præter non pauca erronea ad theologiam et jus canonicum spectantia, Occamus in philosophia viam sensualismo et scepticismo aperuit.

a) Sensualismo quidem, quatenus: 1.º nominalismum Roscellini restituit, universalia ad flatum vocis revocans, simulque docens, quod «scientia realis non est specialiter de rebus tamquam de illis, quæ immediate sciuntur.» Ex quibus aliisque ejusdem placitis facile erui posset, hominem nihil præter singularia cognoscere, ad quod sensus sufficient; 2.º quatenus statuit, demonstrari non posse immaterialitatem

¹ *Ibid*, dist. 3.^a, q. 7.^a

² *Ibid*, quæst. 6.^a

³ Cousin, postquam narravit, Occamum rejecisse species sensibiles et intelligibiles, subdit: «Il est dans l'Europe moderne l'antécédent de Reid et de l'école écossaise.» *Histoire de la Phil.*, lec. 9.^a Ex dictis porro colligitur, gallum philosophum vehementer falli in re hac; quoniam Durandus antiquior existit, atque sua Commentaria prius quam Occamus scripsit. Vid. Jourdain, *Philos. de Saint Thomas*, t. II, pag. 155.

et incorruptibilitatem rationalis animæ, de qua hæc, inter alia, habet: «Quod illa forma sit immaterialis, incorruptibilis ac indivisibilis, non potest demonstrari, nec per experientiam sciri»¹. Quod sane non sensualismo tantum, sed

b). Scepticismo quoque aperte favet, sicut nimis eidem favent alia ejus philosophi placita, ex. gr., dum docet, non posse «demonstrative probari, quod tantum est unus Deus»: nec posse per rationem probari, quod Deus «intelligat omnia a se;» similiter nec posse «probari naturali ratione, quod Deus sit causa efficiens alicujus effectus»².

Observatio in philosophiam Durandi et Occami:

Sicut Durandus spectari potest veluti antecessor scholæ scoticæ quoad theoriam cognitionis intellectualis, ita Occamus spectari potest tamquam auctor prologium faciens, primo quidem sensualismo moderato Locke, ad quem etiam accedit, dum contendit, attributa et actus rationalis animæ non sufficere ad demonstrandum, eam esse substantiam spiritualem et immaterialem; 2.º theoriæ Puffendorf circa originem et naturam moralitatis, sicut constat, tum ex his, quæ in Ethica adnotavimus, tum ex eo, quod non semel aperte docet de re hac, de qua, præter alia, hæc scribit³: «illa est boni et mali moralis natura, ut, cum a liberrima Dei voluntate sancita sit et definita ab eadem facile possit amoveri et refigi; adeo ut, mutata ea voluntate, quod sanctum et justum est, possit evadere injustum.»

§ VII

De philosophia Arabum et Judæorum.

Philosophia scholastica præparationem et præsidium accepit ex laboribus litterariis Arabum et Judæorum, qui a

¹ *Quodlib.* 1.º, quæst. 10.

² *Quodlib.* 2.º, quæst. 1.^a

³ *Sentent.*, lib. 2.º, quæst. 19.

sæculo decimo usque ad decimum tertium, tum apud Orientem, tum maxime in scholis Hispaniæ floruerunt. Siquidem, hispani arabes in proprium idioma Aristotelis opera transtulerunt, et judæi ad hebraicum verterunt, ex quibus deinde facilius et pedetentius ad latinam linguam transierunt, non solum Aristotelis libri, sed Arabum et Rabbiorum opera ac commentaria philosophica. Inter Arabes porro philosophos eminent, præter Alkendi, in civitate Bosra natus, qui primus Aristotelis philosophiam apud Arabes coluit atque commentariis illustravit ineunte sæculo nono, quique præterea scripsit *Exhortationem ad studium philosophiæ*,

a) *Alpharabius*, qui sæculo decimo in Syria floruit, Aristotelisque philosophiam publice docuit ac commentariis illustravit, præsertim quoad partem rationalem et dialecticam.

b) *Avicenna* (Ibn-Sina), medicus celebris in Perside natus anno 980 et mortuus 1036. Non solum Aristotelis, sed Hippocratis quoque et Galeni opera perlegit et commentariis ornavit.

c) *Algazel*, in provincia *Khorasan* natus circa finem sæculi undecimi, et mortuus anno 1127. In schola Bagdad publice cum magno plausu docuit. Postremis saltem vitæ annis scepticismo philosophico adhesit; unde et opus scripsit, cui titulus: *Destructio Philosophorum*.

d) *Jaafar* seu *Thophail* (Ibn-Tophail), medicus simul ac insignis philosophus, Hispali vel fortasse Granatæ natus, qui sæculo duodecimo floruit. Celebratissimum opus scripsit, cui titulus: *Philosophus autodidactus*, in quo, hypothesi facta hominis in deserta insula sibi ipsi et naturæ relictæ, ædificium sapientiæ ab imis incipiens, sola individuali ratione duce ad scientiam humanam et divinam perducit. Pantheismum quemdam mysticum sectatur, docens, ultimum gradum humanæ scientiæ esse agnoscere et affirmare, nihil reale revera existere præter aut extra *Ens absolutum*.

e) *Averroes* tandem (Ibn-Rosch), qui, Cordubæ natus anno Christi 1120, moritur apud Marochium 1198. Celeberrimus

extitit hic philosophus, tam apud arabes, quam apud christianos ipsos, qui ob ingentem numerum commentariorum, quæ in libros fere universos Aristotelis conscripsit, *Commentatorem* eum appellarunt. Pantheismum psychologicum ac errores alios gravissimos suis Commentariis admixcet. Scripsit etiam opus, cui titulus: *Destructio Destructio- num*, in quo scepticismum Algazelis refellit. Adversus Averrois doctrinam acriter dimicavit Lullius, verbo, scriptis, ac etiam libellis ad Summum Pontificem datis pro comburendis Averrois libris.

2.º Quod attinet ad Rabbinos, florentissimas scholas habuere Cordubæ, Toleti, Barcinone aliisque Hispaniæ civitatibus, in quibus philosophiam, medicinam, mathesim, astronomiam aliasque scientias mirifice excoluerunt, quantumvis ipsorum labores satis adhuc non dignoscantur, atque, ut merito ait P. Cuevas, «hæc philosophicæ hispanorum litteraturæ pars, solertem et industrium postulat scriptorem, qui tot et tantos scientiarum thesauros in publicum effundat.»

Inter Rabbinos celebrantur maxime:

a) *Avicebron* (Salomon ben-Gebir), qui, natus Malacæ in Bætica, Cæsaraugustæ educatur, et moritur Valentia Ede-tanorum. Scripsit librum, cui titulus: *Fons vitæ*, in quo metaphysica continetur, quæ Aristotelem simul et neoplatonismum sapit.

b) *R. Moyses*, vulgo *Maimonides* nuncupatus, Cordubæ natus circa dimidium sæculi duodecimi, et apud Cairum in Ægipto mortuus sæculo sequenti ineunte. Plurima philosophica scripsit, in quibus Dei notionem satis accurate evolvit antropomorphismum vehementer refellens¹.

Observatio in philosophiam Arabum:

Arabum philosophia, quippe quæ ex Aristotelis operibus

¹ "Il a composé beaucoup d'ouvrages, dont le plus célèbre, celui qui contient sa doctrine philosophique, a été traduit en latin et imprimé à Paris en 1520 in-folio: *Rabi Mossei Ægyptii dux seu director dubitantium et perplexorum*, in tres libros divisus, „Cousin, *Histoire de la Phil.*, lec. 9.ª, pág. 272.